

ВІД НАПІВПУБЛІЧНИХ ЩОДЕННИКІВ ДО СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ: ІСТОРІЯ ТА ТРАНСФОРМАЦІЇ ПЕРСОНАЛЬНОГО ПИСЬМА

О. П. Грудка

Національний університет «Києво-Могилянська академія»,
 м. Київ, Україна
 oryisia.hrudka@ukma.edu.ua

O. Hrudka

National University of Kyiv-Mohyla Academy, Kyiv, Ukraine
<https://orcid.org/0000-0002-9320-324X>

О. П. Грудка. Від напівпублічних щоденників до соціальних мереж: історія та трансформації персонального письма

Розглянуто історію напівпублічних щоденників, які писали, зокрема, для того, аби поділитися своїми записами з іншими. Проаналізовано спільні ознаки та відмінності практик записування й осмислення особистого досвіду в напівпублічних щоденниках до-інтернетної доби та сучасних соцмережах. Виокремлено дві головні інтенції персонального письма в щоденниках та соцмережах: записати й осмислити події особистого життя для приватних цілей, зокрема задля кращого усвідомлення подій, які відбулися, та формування власної ідентичності, поділитися записаним з іншими. Розглянуто проблему конфлікту між цими двома інтенціями в ширшому контексті конфлікту між приватним і публічним у щоденниках та соцмережах. Показано трансформації ролі щоденника та комплексність функцій соцмереж порівняно з функціями щоденника щодо записування та осмислення особистого досвіду.

Ключові слова: щоденники, персональне письмо, соціальні мережі, Фейсбук, культурні практики, публічність, приватність, ідентичність, самопізнання, індивідуалізм.

O. Hrudka. From semi-public diaries to social networks: history and transformations of personal writing

The relevance of the article. The article delves into the history and cultural significance of semi-public diaries, created with the intention of being read, and compares them to modern social networks. The topic is particularly relevant taking into account the growing popularity of social networks and the transformation of traditional cultural practices of personal writing, self-reflection and self-expression.

The purpose of the article. The purpose is to trace the history of semi-public diaries and compare their accounting-and-reflection practices with those found

in social networks personal profiles, focusing on the interplay between public and private domains.

The methodology. The article utilizes a comparative analysis of diaries and social networks, examining their historical evolution and contemporary practices, and draws on existing research from cultural studies, history, and media studies.

The results. The study reveals that diaries have long been used to share individual reflections with others, making their personal writing practices similar to those of modern social network profiles. The study discovered that pre-internet era diaries and contemporary social networks have two similar intentions for personal writing: firstly, to document and reflect on personal experiences for private purposes, such as for self-reflection, life-tracking and identity formation, and secondly, to share personal ideas and experiences with others. This duality generates tension between the public and private aspects of personal writing.

The scientific novelty. The study offers a fresh perspective on the role of diaries in the cultural practice of personal writing by examining their similarities with modern social networks and emphasizing the interaction between private and public domains in documenting and reflecting on personal experiences.

The practical significance. Understanding the historical and cultural context of diaries and social networks can help individuals better appreciate the functions and potential benefits of these mediums for personal reflection and communication. The findings of this study can also inform future research into the role of personal writing in identity formation and the ways in which technology is transforming the nature of personal writing.

The conclusions. This study demonstrates the enduring relevance of accounting-and-reflection practices of personal writing in both diaries and modern social networks. Additional comparative research is required to examine the similarities and differences in topics and styles of personal writing across diaries and

* This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License.

social networks, as well as the balance between public and private domains when using social networks for self-expression and identity formation.

Keywords: *diaries, personal writing, social networks, Facebook, cultural practices, public, private, identity, self-awareness, individualism.*

Постановка проблеми та актуальність теми дослідження. З поширенням соціальних мереж ділитися роздумами і подіями особистого життя з іншими стало звичною культурною практикою. Натомість щоденники часто протиставляють соцмережам, на відміну від щоденників, автори яких записують події, які з ними відбулися, лише для себе, без наміру ділитися ними з ким-небудь. Хоча вже у ХХ столітті щоденник справді став здебільшого приватним, інтимним і секретним, раніше щоденники не розглядали як суто приватні. Розгляд історії неприватних щоденників дозволяє краще зрозуміти практики записування та опублічнення подій з приватного життя в сучасних соцмережах. Водночас історизація попередніх практик персонального письма може допомогти краще зрозуміти популярність сучасних соцмереж. Розгляд способу, у який щоденники були напівпублічними, зумовлює порівняння раніших і теперішніх практик персонального записування та ділення цими записами з іншими, функцій й обширу цих практик. Історична розвідка функцій соцмереж свідчить, що спільностей зі щоденниками більше, аніж можна було припустити: зокрема, доки не існувало соцмереж, особистими дописами ділилися з друзями та членами сім'ї, як-от пересилаючи щоденники або зачитуючи ці дописи іншим вголос.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Історію щоденників, трансформації їхньої ролі та значення, зміни форм і практик персонального письма розкрито у працях багатьох американських та європейських авторів. Зокрема, досліджуючи вузькі аспекти щоденникового письма, деякі дослідники згадують про публічність або напівпублічність щоденників, передовсім т. зв. секулярних щоденників (O'Sullivan, 2005; Culley 1989; Motz, 1987; Bloom, 1996; Fothergill, 1974). Здебільшого, ця стаття базована на англосаксонських джерелах, однак, зважаючи

на неперервний культурний обмін між Європою та Північною Америкою, практики ведення щоденників та трансформації особистого письма були схожими (Zboray & Zboray 2023), відтак теоретичні висновки цих праць рівнозначно застосовувані як для американських, так і для європейських, зокрема й українських, джерел.

У своїх працях дослідники також фіксують деякі спільності між інтернет-блогами або платформами соцмереж і щоденниками як формату, що частково їм передував (Ibrahim, 2021; Humphreys et al., 2013). Українські дослідники приділяють увагу дослідженню нового явища інтернет-щоденника, розглядаючи його в контексті жанрових особливостей традиційного щоденника (Шпетна, 2019; Барбукова & Шпетна, 2016; Левченко, 2011).

Мета статті — розкрити історію неприватних (напівпублічних) щоденників, окреслити основні спільності та відмінності культурної практики записування й осмислення повсякдення, персонального письма в щоденниках доінтернетної доби та в сучасних соцмережах.

Виклад основного матеріалу дослідження. З поступовим удоступненням письма для ширшого кола людей важливими культурними практиками повсякдення стали записування та осмислення (accounting and reflecting practices) подій, які відбулися безпосередньо з авторами цих записів. Раніше носієм таких записів був звичайний записник. З кінця ХХ століття стало можливим робити особисті записи на персональному комп'ютері, а в останні десятиліття — і на смартфоні, а також публікувати їх в онлайні. І хоча між практиками персонального письма в щоденниках і соцмережах чимало відмінностей, інтенція записати особисті думки та події є спільною і для щоденників, і для соцмереж.

Записування приватних думок суто для себе є лише одним з багатьох способів використання щоденників (Culley, 1989; Fothergill, 1974). Іншою функцією щоденників з часу їхнього виникнення був намір поділитися записаним з іншими (Culley, 1989). Дослідники наголошують, що протягом XVII–XIX століття чимало щоденників були напівпублічними, і їх писали саме з наміром ділитися записаним (Culley, 1989; Motz, 1987; Bloom, 1996; Fothergill, 1974).

Першими напівпублічними щоденниками стали ранні секулярні щоденники, автори яких почали описувати події зі свого життя, а не лише оцінювали власний поступ у персональному релігійному розвитку, як це було в протестантських щоденниках, що були поширеними в Європі та передували т. зв. секулярним щоденникам (Motz, 1987; Fothergill, 1974). Саме релігійні протестантські щоденники можна вважати першими широко поширеними щоденниками, адже в цей час письмо стало доступнішим для більшої кількості людей. Протестантські (пуританські) щоденники виникли в XVI–XVII ст. як альтернатива сповіді (McKay, 2001; Fothergill, 1974). Тому, як і сучасні соцмережі, перші щоденники поставили як альтернатива одному зі способів міжперсонального спілкування: католицька сповідь таким чином стала заміщена свого роду «внутрішнім спілкуванням» на письмі. Релігійні щоденники слугували з чіткою метою записування прогресу особистого релігійного зростання і помилок на цьому шляху. Тема таких щоденників була вузько обмежена релігійними аспектами (записували, зокрема, про молитви протягом дня, читання релігійної літератури, добрі і погані вчинки, рідко включали описи ситуацій з особистого життя). Лише згодом — з декількома прикладами вже в XVII ст. (Fothergill, 1974) — щоденники стають місцем для записування ширшого кола тем. У таких щоденниках — які дослідники часто називають секулярними, аби відокремити їх від попередників, релігійних щоденників, — часто записували події, пов'язані з життям сім'ї та дому. Ці щоденники могли надсилати членам сім'ї, якщо хтось переїжджав; наприклад, дівчата, які після одруження залишали свої домівки, нерідко вели щоденники, аби пересилати їх своїм батькам (Humphreys et al., 2013).

Крім того, з метою пересилання чи зачитування для інших часто вели подорожні щоденники (Fothergill, 1974). В одній із розвідок щоденників у сільських місцевостях зазначено, що записи зі щоденників нерідко зачитували перед гостями (O'Sullivan, 2005).

XIX століття часто розглядають як «золоту добу щоденників» (термін П. Гея) (Ibrahim, 2021). Якщо раніше щоденники були більше зосередженими на записуванні повсякденних подій

(accounting) і хронікалізації того, що відбулося, з часом вони розвиваються до інтроспективних форм (reflecting) (Humphreys et al., 2013). У XIX столітті щоденники були широко поширеною культурною практикою, яка ставала дедалі популярнішою (подібно до сучасних соцмереж). До того ж, до середини XIX століття щоденник не вважався абсолютно приватним.

Уявлення про щоденник як про приватний простір стало поширюватися лише із середини XIX століття (Hunter, 1992; McCarthy, 2000). Зокрема, замки на щоденниках не були поширені до 1860-х рр. (Humphreys et al., 2013). Р. Гоґан зазначає, що «встановлення “приватності” як однієї із загальних ознак форми щоденника збіглося з відведенням індустріальною цивілізацією жінок та їхньої роботи в приватну домашню сферу» (Moran, 2015). Це важливе зауваження, адже відтоді щоденники стали вести здебільшого жінки, хоча до середини XIX століття цим переважно займалися чоловіки. Лише із середини XIX століття, коли т. зв. секулярний щоденник майже повністю витісняє щоденники релігійні, жінки починають активно вести щоденники.

Між напівпублічними щоденниками XVII–XIX ст. і соцмережами помічаємо чимало відмінностей, але слід наголосити і на важливих спільностях. Поеднання письма та комунікацій уможливило потребу підтримувати зв'язок з близькими й дорогими людьми навіть на відстані, розповідаючи їм про події з особистого життя. У XVII–XIX ст. це відбувалося завдяки «паперу й перу», записникам, які стали доступними для більшої кількості людей, та пошти, що дозволяла надсилати ці записники або листи людям, які перебували далеко; у час соцмереж це стало можливо завдяки смартфонам, підключенню до комерційних (хоча і безкоштовних) платформ соцмереж та інтернет-зв'язку. Зокрема, щоденники в XVII ст. дозволяли підтримувати зв'язок з власними батьками, братами і сестрами, на відстані жінкам, які залишали свої сім'ї, одружуючись. Про схожу причину вести профіль у фейсбуці писала і блогерка Lindie Botes (Botes, 2023), яка вела профіль у згаданій соцмережі для того, щоб її мама і бабуся, які проживають в інших містах, могли знати, що відбувається в її житті. Навіть більше — коли мами не стало,

а дівчина переїхала ближче до бабусі, вона перестала вести профіль у фейсбуці, який відтак став їй непотрібним. Це не єдина причина, у зв'язку з якою дівчина закрила свій акаунт у соцмережі, але цей приклад доводить — ділитися інформацією з близькими, які далеко, досі є актуальною потребою — як у час щоденників, так і в час сучасних соцмереж.

Попри відмінності у формах комунікації, як тоді, так і тепер, для підтримки зв'язку за допомогою ділення подіями особистого життя можуть використовувати лише словесно описані історії. У наш час існує й чимало інших можливостей підтримувати зв'язок на відстані, як-от аудіо- та відеодзвінки, і все ж словесна розповідь, наприклад, у дописах у фейсбуці, є популярним і актуальним способом. Цікаво те, що і в минулому часом надавали перевагу надсиланню щоденників перед надсиланням листів. Це можна пояснити тим, що багатьох людей, які робили такий вибір, приваблював зв'язний наратив, складений з регулярних та послідовних записів формату щоденника. Крім того, порівняно з листами, щоденник створює більший ефект присутності, адже записані події розгортаються в реальному часі. З погляду реципієнта, прочитання тексту, у якому автор попереднього запису на час записування ще не знав про події, які він опише в наступному записі, посилює драматичність сприйняття інформації. Ще одна особливість фіксації у форматі щоденника або профіля в соцмережі в тому, що це надає змогу розповісти те саме великій кількості людей, написавши це лише один раз.

Інша спільність між щоденниками і соцмережами помітна на рівні структури. Як у щоденниках, так і в соцмережах, події записують послідовно (хоча і в щоденнику останній зроблений запис — наприкінці, а в більшості соцмереж — на початку), а кожен окремий запис / допис є візуально відокремленим. Це доводить, що не тільки саме прагнення записати й осмислити пережите є свого роду культурною універсалією, незалежно від історичного періоду і доступних носіїв письма, а й послідовне записування подій є більш зручним й інтуїтивним для авторів як щоденників, так і персональних профілів у соцмережах.

Факти з історії напівпублічних щоденників оприявнюють схоже напруження між приватністю описаної інформації і її опубліченням, яка присутня і є темою дебатів і в сучасних соцмережах.

Дослідниця Дж. Хантер у своїй розвідці пізньовікторіанських щоденників дівчат-підлітків описує саме період поступового переходу до сприйняття щоденника як приватного (Hunter, 1992). Вона зазначає, що свої щоденники підлітки надсилали і читали іншим, зокрема батькам, які часто й заохочували дівчат вести щоденники; водночас чимало дівчат у цей період вже сприймали щоденники як приватні. Зокрема, науковиця зазначає, що матері нерідко ображалися, коли діти не дозволяли їм читати власні щоденники. Дж. Хантер також фіксує випадки спалення щоденників, аби їх у майбутньому ніхто не міг прочитати. Що ж до особливостей призначення пізньовікторіанських щоденників дівчаток-підлітків, дослідниця зазначає, що «як засіб дисципліни та техніка водночас, ведення щоденника сприяло процесу, за допомогою якого дівчата пізнього вікторіанського періоду збирали фрагменти досвіду в ідентичність» (Hunter 1992, р. 15). Вона також наголошує на різноманітності використання щоденників різними дописувачками: для деякого щоденники були способом самодисциплінування (щоб «бути доброю»), яке старанно заохочувалося у вікторіанських сім'ях, для інших щоденник був засобом самоусвідомлення та самопізнання.

Як зазначає авторка, стосунки зі щоденниками були складними: попри дискомфорт щодо прочитування персональних щоденників іншими, щоденники допомагали в дорослішанні, становленні своєї ідентичності. Це спостереження важливе і для розуміння природи соцмереж: тут, як і в щоденниках, соціальна підзвітність вступає в конфлікт з індивідуальними інтенціями, такими як самопізнання, записування повсякденности, відстежування життєвих подій, формування власної ідентичності.

По суті, і в щоденниках — зважаючи на їхнє не винятково приватне спрямування, — і персональних профілях у соцмережах поєднуються дві інтенції: записати й осмислити події на

письмі для особистих, приватних цілей, та поділитися записаним з іншими. Іноді ці дві інтенції гармонійно поєднуються, але нерідко вони вступають у конфлікт, що, зокрема, й привело до трансформації функцій щоденника наприкінці XIX століття до суто приватного. Перша інтенція — записувати суто для себе — корисна тим, що сприяє кращому усвідомленню того, що відбулося, «перетравленню» й осмисленню життєвих подій; це також дозволяє зафіксувати важливі моменти з особистого життя, аби перечитати їх у майбутньому, а у випадку письменників — сприяє також випрацюванню стилю. Друга інтенція — ділитися записаним з іншими — може посприяти кращому порозумінню за допомогою ділення власними текстами з кимось, а може навпаки цьому завадити у зв'язку з оприявненням надто особистих деталей або їхнім неправильним протрактуванням читачем, навіть якщо сам автор чи авторка первинно хотіли ці записи оприлюднити. Власне, схожий конфлікт і спостерігаємо на прикладі вікторіанських щоденників, коли, з одного боку, щоденники допомагали підліткам краще зрозуміти себе, а з іншого, прочитання їх кимось іншим перешкоджало вільному і відкритому писанню.

У випадку соцмереж цей конфлікт може ще більше загострюватися у зв'язку зі значно ширшим колом читачів і водночас розмитістю того, хто саме прочитає «особистий допис» на профілі соцмережі людини і як саме його протрактує. У соцмережах форми комунікації суттєво трансформувалися: це ані персональна комунікація (один-до-одного), ані масова комунікація (один-до-багатьох), а мережева комунікація (хтось-до-мене-я-до-когось) (Dean, 2009). У той час, коли ділення щоденниками до появи Інтернету відбувалося або як персональна, або як масова комунікація, у час соцмереж часто йдеться про мережеву комунікацію, тобто автор «особистого допису» часто не знає, хто саме прочитає ним написане. Варто, втім, зазначити, що часто користувачі соцмереж знають, хто саме їх активно читає, і це можуть бути якраз близькі друзі, і тоді форма комунікації частково уподібнюється до раніших форм. Незмінним, однак, є те, що у випадку соцмереж спілкування в будь-якому разі є віртуальним. У випадку щоденників,

зачитування записів вголос гостям або членам сім'ї все ж передбачало фізичну присутність учасників. Відмінності разючі не лише з точки зору прочитання, а й писання, де можна застосувати метафору шухляди й кишені: коли щоденники часто вели вдома, у визначеному місці, смартфон перебуває з власником постійно (як ще одне «технологічне продовження тіла»), а відтак записи можливо здійснити будь-де і будь-коли, для цього не обов'язкове повернення додому і усамітнення.

Хоча золотою добою щоденника вважають саме XIX століття, зростання популярності щоденників стрімко продовжилося в наступному. Зростання популярності щоденників добре ілюструють дані компанії «Charles Letts» (Moran, 2015): якщо у 1900 р. було продано 250 тис. щоденників, то вже у 1936 р. — 3 млн одиниць, тобто у 12 разів більше.

Ще однією формою опублічнення приватних записів зі щоденників було, звичайно ж, публікування самих щоденників. У XIX–XX століттях щоденники не лише стали неабияк поширеною і популярною культурною практикою, яку за рівнем використання і «трендовістю» можна порівняти із сучасними соцмережами, їх ще й активно публікували. «До 1930-х рр. існували тисячі спеціалізованих щоденників, причому лише Летс опублікував понад 400 щоденників, орієнтованих на скаутів, екскурсоловів, автомобілістів, інвесторів, інженерів-електриків, птахівників, прихильників бездротового зв'язку, садівників, текстильних робітників, власників спортивних голубів, гравців у бовлз, бродяг, любителів тварин та багато інших» («All Sorts of Diaries», 1936). Моран слушно зазначає, що однією з причин, чому історики так багато посилаються на щоденники періоду першої половини XX століття, є те, що їх справді публікували надзвичайно багато (Moran, 2015). У дослідженнях українських авторів щоденники часто розглядають саме як жанр мемуаристики (Шпетна, 2019), науковці наголошують, зокрема, на публікаційному потенціалі щоденників, а також на зв'язку літературно-художнього та публіцистичного викладу у щоденниках (Видашенко, 2014). Значну увагу українські автори надають дослідженню тих щоденників, які були опубліковані у XX столітті (Колошук, 2012; Видашенко, 2014).

Активне публікування щоденників водночас заохочувало вести їх дедалі більшу кількість людей. Зокрема, щоденник М. Башкірцевої, уродженки Полтави (яку втім у західній літературі часто презентують як російську художницю (Culley, 1989), хоча її ідентичність набагато складніша, а коріння радше українське (Перебийніс, 2020)), заохотив інших жінок звертати увагу на деталі з особистого життя, ніби легітимуючи в такий спосіб важливість їхніх особистих переживань. Сама М. Башкірцева, як пише М. Каллі, передчувала свою ранню смерть від хвороби і усвідомлювала, що щоденник принесе їй більшу славу, аніж її картини, і, як зазначає М. Каллі, М. Башкірцева мала рацію. Науковець висновує: писання щоденника (що стосується, певна річ, і дописів у соцмережах) починається з відчуття самоцінності, розуміння, що твій досвід чимось визначний (Culley, 1989). Так само, дописування в соціальних мережах передбачає важливість власного досвіду, тим паче, потенційно видимого навіть для більшої кількості людей. Аналогічно, видимість соцмереж і популярні персональні профілі в соцмережах можуть заохочувати активно писати нових людей, подібно до того, як опублікований щоденник М. Башкірцевої заохочував інших вести власні щоденники.

Частина людей у дослідженні щоденників сільських місцевостей Америки XIX століття зізнавалися, що планують показати свої щоденники дітям (Mutz, 1987). Тобто навіть якщо щоденниками хочуть ділитися не зараз, їх уважають цінними колись, для майбутніх читачів. Те саме може стосуватися і соцмереж. Навіть без зримого усвідомлення, що допис хтось має прочитати, мотивацією писати в соцмережах і щоденниках може бути намір «залишитися в пам'яті інших», «не бути забутим». Писання і оприявлення для інших власного досвіду може існувати для того, аби засвідчити сам факт існування і важливості власної персони. Я пишу (записую своє повсякдення), отже, я існую — так тут можна перетрактувати декартівський принцип. Інший чинник, який ймовірно заохочує вести щоденники або профілі в соцмережах, є сам факт популярності такої культурної практики в певний історичний період.

Явищем, яке позначилось на формуванні ролі щоденника як чогось приватного, стала, зокрема, популярність психоаналізу та інтроспективного ставлення до себе. Відтак у XX столітті щоденник дедалі більше сприймають як засіб для особистого, інтимного осмислення подій, недоступного для будь-кого іншого (це сприйняття є панівним й нині). Такі трансформації ролі щоденника, що посилюються із середини XIX століття, свідчать про зростання індивідуалізму та цінності приватності в суспільстві. «Щоденник постав як самостійний культурний артефакт, який адаптувався до ознак сучасного суспільства, поєднуючи вимоги індивідуалізму, духовності, еротизму, а також метафеномени капіталізму, націоналізму та індустріалізму» (Ibrahim, 2021). Соцмережі, з одного боку, є посиленням цього індивідуалізму, адже хоча і передбачають спілкування, воно дедалі більше відбувається у віртуальному просторі (і водночас у приватному фізичному просторі) і не передбачає живої розмови. З іншого, поширення соцмереж може свідчити про прагнення колективності.

Виникненню «щоденникових» форматів у соціальних мережах передували блоги та інші інтернет-формати, які в українській гуманітаристиці досліджували як новітній жанр інтернет-щоденника, або онлайн-щоденника, який проявився у блогах (Барбукова & Шпетна, 2016; Левченко, 2011; Шпетна, 2019), здебільшого наголошуючи на самобутніх ознаках цього нового формату, інтенціях писати онлайн-щоденники та їхніх тематиці і стилі. Однак після переходу від Вебу 1.0 до Вебу 2.0 у 2000-х рр. значно поширенішими втіленнями щоденникового письма в онлайні є соцмережі. Звичайно, і щоденники, і соцмережі виконують й інші функції: окрім «напівпублічних» щоденників у наш час існують і суто приватні щоденники, записами з яких автори ні з ким не мають наміру ділитися, а особисті профілі в соцмережах використовують не лише для ділення інформації з особистого життя з іншими, а й для піару, поширення новин, публіцистики тощо. Можливості застосування і функції персонального профілю в соцмережах значно ширші, аніж функції того ж щоденника. Схожим чином можливості відео є набагато ширшими, аніж можливості театру, адже передбачають створення не лише кіно, яке можна

вважати наступником вистави, а й, наприклад, промороліків, ютуб-блогів, записів зум-конференцій чи навіть надають можливість відеореєстрації в автомобілях. Утім, якщо зважити суто на функції відео як на засіб створення фільмів, то стає очевидно, що поява останніх перебрала на себе частину аудиторії театру, хоча і не всю. Так і у випадку щоденників — соцмережі замінили функції щоденників для частини людей, однак збереглися як окремий жанр.

Трансформація ролі щоденника як окремого жанру триває і нині. Яскравим свідченням цього є значна кількість наукових статей про використання щоденників у психотерапії та психології (Linton et al., 2021). Так, зі зростанням популярності психотерапевтичних практик, щоденник набув ще однієї форми — засобу «турботи про себе» і своє психічне здоров'я. Ця форма, втім, ще потребує детального дослідження.

Ще динамічнішою є трансформація соцмереж. Поки одні платформи стають популярнішими, інші втрачають актуальність; так, в Україні протягом останніх десятиліть у зв'язку з багатьма причинами втратили актуальність соціальні мережі вконтакте та однокласники, поступившись фейсбуку, який молода аудиторія замінила інстаграмом та тік-током. Попри суттєві відмінності в дизайні цих платформ, усі вони вможливають (чи вможливлювали) втілення практик записування та осмислення — тих самих практик особистого письма, які стали поширеними ще за часів популярності щоденникування. Це свідчить про те, що відколи письмо стало доступним, незмінно актуальною є й потреба записати та осмислити особистий досвід — чи то в паперовому записнику, чи в особистому профілі на своїй персональній сторінці в онлайні. І хоча письмо в соцмережах, безперечно, відрізняється від щоденникового, потреба ділитися записаним з іншими сягає корінням ще в часи перших паперових щоденників. Головна відмінність полягає в тому, з наскільки широким і передбачуваним колом людей було можливим поділитися своїми записами — у соцмережах коло реципієнтів значно ширше і менш передбачуване. Особливість цього впливу на самі практики особистого письма ще потребує докладного дослідження.

Подальшого дослідження також потребують особливості персонального письма в щоденниках та соцмережах, зокрема доцільним є порівняння тематики і стилю в щоденникових записах доінтернетної доби та персональних профілях у сучасних соцмережах. Такий порівняльний аналіз дозволив би краще зрозуміти, як трансформуються інтенції записування та осмислення особистого досвіду залежно від форм і медіумів, які використовують для записування. Детальнішого розгляду потребує також генеза практик персонального письма та потреби записування й осмислення індивідуального досвіду на письмі. Іншою важливою темою для подальших досліджень є розгляд проявів конфлікту між приватністю та публічністю в щоденниках і соцмережах.

Висновки. Щоденники в XVII–XIX ст. використовували для того, аби поділитися записаним з іншими, що уподібнює практики особистого письма в паперових щоденниках та сучасних соцмережах. Водночас спільною для паперових щоденників і сучасних соцмереж є інтенція записати й осмислити події з особистого життя для приватних цілей, а саме для кращого усвідомлення подій, які відбулися, формування власної ідентичності та самопізнання за посередництва письма. Ці дві інтенції призводять до конфлікту між приватним і публічним, який загострюється в сучасних соцмережах. Культурну практику ведення щоденника у XVII–XX ст. можна зіставити за популярністю із сучасною культурною практикою ведення соціальних мереж. Поширеність щоденникування та загальна увага до нього, зокрема завдяки публікації окремих щоденників, заохочували ще більше людей вести щоденники — подібно, як зараз популярність ведення соцмереж та окремих персональних профілів заохочує дедалі більше людей писати онлайн про події особистого життя. З виникненням соцмереж функції щоденника для частини дописувачів перейняли персональні профілі в онлайні. Водночас функції соцмереж є значно ширшими, адже їх використовують не лише для записування та осмислення особистого досвіду, а й для публіцистики, збереження корисних гіперпосилань, ділення новинами чи фотографіями.

Список посилань

- Барбукова, І. С., & Шпетна, С. А. (2016). Віртуальна самопрезентація людини в Інтернет-щоденниках. У М. О. Нікульчев (Ред.), *Феномен української інтелігенції в контексті глобальних трансформацій. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції* (Красноармійськ, ДонНТУ, 17–18 березня 2016 року) (с. 17–21). ФОП Корзун Д. Ю.
- Видашенко, Н. І. (2014). *Довженко — Любченко: Щоденники О. Довженка і А. Любченка як феномен української мемуаристики ХХ століття (змістова парадигма і жанрова природа)* [Автореферат кандидатської дисертації, Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова]. ФОП Старолат В. М. <https://enpuii.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/5176/Vydashenko.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Колошук, Н. (2012). «Щоденники» Ольги Кобилянської як его-текст епохи декадансу: нарцисизм жіночого «Я». *Слово і час*, 4, 63–70.
- Левченко, К. (2011). Типологічні ознаки інтернет-щоденника як новітнього комунікативного середовища. *Наукові записки [Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського]. Серія: Філологія (мовознавство)*, 14–15, 182–186. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzvdpu_filol_2011_14-15_39
- Перебийніс, О. (2020, 24 листопада). Марія Башкирцева — яскрава комета на небосхилі ХІХ століття. *Історична правда*. <https://www.istpravda.com.ua/columns/5fbc8474af512/>
- Шпетна, С. А. (2019). Інтернет-щоденник як інструмент зміни в авторській і читацькій свідомості. В К. Д. Глуховцева (Ред.), *Слобожанська бесіда-12. Лінгвістика тексту і вивчення української ментальності. Всеукраїнська науково-практична конференція (м. Старобільськ, 7–8 листопада 2019 р.)*, (222–228 ст.). Видавництво Державного закладу «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка».
- Bloom, L. Z. (1996). “I write for myself and strangers”: private diaries as public documents. In S. Bunkers & C. Huff (Eds.), *Inscribing the daily: Critical essays on women’s diaries* (pp. 23–37). University of Massachusetts Press.
- Botes, L. (2023, March 10). I’m an influencer, but I deleted and deactivated all my social media. *Medium*. <https://medium.com/@lindiebotes/im-an-influencer-but-i-deleted-and-deactivated-all-my-social-media-e2c2d9e018e0>
- Culley, M. (1989). “I Look at Me”: Self as Subject in the Diaries of American Women. *Women’s Studies Quarterly*, 17 (3–4), 15–22.
- Dean, J. (2009). *Democracy and other neoliberal fantasies: Communicative capitalism and left politics*. Duke University Press.
- Fothergill, R. A. (1974). *Private chronicles: A study of English diaries*. Oxford University Press.
- Humphreys, L., Gill, P., Krishnamurthy, B., & Newbury, E. M. H. (2013). Historicizing New Media: A Content Analysis of Twitter. *Journal of Communication*, 63 (3). <https://doi.org/10.1111/jcom.12030>
- Hunter, J. H. (1992). Inscribing the self in the heart of the family: Diaries and girlhood in late-Victorian America. *American Quarterly*, 44 (1), 51–81.
- Ibrahim, Y. (2021). Accounting the ‘self’: From diarization to life vlogs. *Convergence: The International Journal of Research into New Media Technologies*, 27(2), 330–342.
- Linton, M.-J. A., Jelbert S., Kidger, J., Morris, R., Biddle, L., & Hood, B. (2021). Investigating the Use of Electronic Well-being Diaries Completed Within a Psychoeducation Program for University Students: Longitudinal Text Analysis Study. *JMIR Publications. Advancing Digital Health & Open Science*. <https://www.jmir.org/2021/4/e25279>
- Manchester Guardian. (1936, December 18). All sorts of diaries. *Manchester Guardian*, p. 7.
- McCarthy, M. (2000). A pocketful of days: Pocket diaries and daily record keeping among nineteenth-century New England women. *The New England Quarterly*, 73 (2), 274–296.
- McKay, E. (2001). The Diary Network in Sixteenth and Seventeenth Century England. *Eras Journal*, 2. Queens University.
- Moran, J. (2015). Private Lives, Public Histories: The Diary in Twentieth-Century Britain. *Journal of British Studies*, 54 (1), 138–162. <https://www.jstor.org/stable/24701728>
- Motz, M. F. (1987). Folk expression of time and place: 19th-Century midwestern rural diaries. *Journal of American Folklore*, 100 (396), 131–147.
- O’Sullivan, C. (2005). Diaries, on-line diaries, and the future loss to archives; or blogs and the blogging bloggers who blog them. *The American Archivist*, 68 (Spring/Summer), 53–73.
- Zboray, R. J., & Zboray, M. S. (2023). Journals and diaries. *Encyclopedia.com: Arts, Culture magazines*. <https://www.encyclopedia.com/arts/culture-magazines/journals-and-diaries>

References

- Barbukova, I. S., & Shpetna, S. A. (2016). Virtual self-presentation in online diaries. In M. O. Nikulchev (Ed.), *Fenomen ukrainskoi intelihtentsii v konteksti hlobalnykh transformatsii. Proceedings of the All-Ukrainian Scientific and Practical Conference (Krasnoarmiisk, DonNTU, March 17-18, 2016)* (pp. 17–21). Korzun D. Yu. [In Ukrainian].

- Vydashenko, N. I. (2014). *Dovzhenko — Lyubchenko: Diaries of O. Dovzhenko and A. Lyubchenko as a Phenomenon of Ukrainian Memoir of the XX Century (Content Paradigm and Genre Nature)* [Candidate's thesis abstract, Drahomanov National Pedagogical University]. Starolat V. M. <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/5176/Vydashenko.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. [In Ukrainian].
- Koloshuk, N. (2012). Olha Kobylianska's "Diaries" as an ego-text of the decadent era: narcissism of the female "I". *Slovo i chas*, 4, 63–70. [In Ukrainian].
- Levchenko, K. (2011). Typological features of the Internet diary as the newest communicative environment. *Naukovi zapysky [Vinnytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Mykhaila Kotsiubynskoho]. Seriya: Filolohiia (movoznavstvo)*, 14–15, 182–186. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzvdpu_filol_2011_14-15_39. [In Ukrainian].
- Perebyinis, O. (November 24, 2020). Mariia Bashkirtseva — a bright comet in the sky of the XIX century. *Istorychna pravda*. <https://www.istpravda.com.ua/columns/5fbc8474af512/>. [In Ukrainian].
- Shpetna, S. A. (2019). Online diary as a tool for changing the author's and reader's consciousness. In K. D. Hlukhovtseva (Ed.), *Slobozhanska besida-12. Lihvistyka tekstu i vyvchennia ukraïnskoi mentalnosti. All-Ukrainian scientific and practical conference (Starobilsk, November 7–8, 2019)*, (222–228). Publishing House of the State Institution "Taras Shevchenko Luhansk National University". [In Ukrainian].
- Bloom, L. Z. (1996). "I write for myself and strangers": private diaries as public documents. In S. Bunkers & C. Huff (Eds.), *Inscribing the daily: Critical essays on women's diaries* (pp. 23–37). University of Massachusetts Press. [In English].
- Botes, L. (2023, March 10). I'm an influencer, but I deleted and deactivated all my social media. *Medium*. <https://medium.com/@lindiebotes/im-an-influencer-but-i-deleted-and-deactivated-all-my-social-media-e2c2d9e018e0>. [In English].
- Culley, M. (1989). "I Look at Me": Self as Subject in the Diaries of American Women. *Women's Studies Quarterly*, 17 (3–4), 15–22. [In English].
- Dean, J. (2009). *Democracy and other neoliberal fantasies: Communicative capitalism and left politics*. Duke University Press. [In English].
- Fothergill, R. A. (1974). *Private chronicles: A study of English diaries*. Oxford University Press. [In English].
- Humphreys, L., Gill, P., Krishnamurthy, B., & Newbury, E. M. H. (2013). Historicizing New Media: A Content Analysis of Twitter. *Journal of Communication*, 63 (3). <https://doi.org/10.1111/jcom.12030>. [In English].
- Hunter, J. H. (1992). Inscribing the self in the heart of the family: Diaries and girlhood in late-Victorian America. *American Quarterly*, 44 (1), 51–81. [In English].
- Ibrahim, Y. (2021). Accounting the 'self': From diarization to life vlogs. *Convergence: The International Journal of Research into New Media Technologies*, 27 (2), 330–342. [In English].
- Linton, M.-J. A., Jelbert S., Kidger, J., Morris, R., Biddle, L., & Hood, B. (2021). Investigating the Use of Electronic Well-being Diaries Completed Within a Psychoeducation Program for University Students: Longitudinal Text Analysis Study. *JMIR Publications. Advancing Digital Health & Open Science*. <https://www.jmir.org/2021/4/e25279>. [In English].
- Manchester Guardian. (1936, December 18). All sorts of diaries. *Manchester Guardian*, p. 7. [In English].
- McCarthy, M. (2000). A pocketful of days: Pocket diaries and daily record keeping among nineteenth-century New England women. *The New England Quarterly*, 73 (2), 274–296. [In English].
- McKay, E. (2001). The Diary Network in Sixteenth and Seventeenth Century England. *Eras Journal*, 2. Queens University. [In English].
- Moran, J. (2015). Private Lives, Public Histories: The Diary in Twentieth-Century Britain. *Journal of British Studies*, 54 (1), 138–162. <https://www.jstor.org/stable/24701728>. [In English].
- Motz, M. F. (1987). Folk expression of time and place: 19th-Century midwestern rural diaries. *Journal of American Folklore*, 100 (396), 131–147. [In English].
- O'Sullivan, C. (2005). Diaries, on-line diaries, and the future loss to archives; or blogs and the blogging bloggers who blog them. *The American Archivist*, 68 (Spring / Summer), 53–73. [In English].
- Zboray, R. J., & Zboray, M. S. (2023). Journals and diaries. *Encyclopedia.com: Arts, Culture magazines*. <https://www.encyclopedia.com/arts/culture-magazines/journals-and-diaries>. [In English].

Грудка О. П., аспірантка, Національний університет «Києво-Могилянська академія», м. Київ, Україна

Hrudka O., postgraduate student, National University of Kyiv-Mohyla Academy, Kyiv, Ukraine